

Прыметнікі з суфіксам *-ск-*, іх правапіс

В. В. Саўчук,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
першай катэгорыі,
гімназіі № 2 г. Пінска

Мэты: дапамагчы вучням засвоіць правілы вымаўлення і напісання адносных прыметнікаў, утвораных пры дапамозе суфікса *-ск-*, удасканалваць уменні ўстанаўліваць разрад прыметніка, утваральную аснову, канцавы зычны, тлумачыць умовы напісання суфікса *-ск-*, ужываць адносныя прыметнікі ў вусным і пісьмовым маўленні; стварыць умовы для развіцця назіральнасці, творчага ўяўлення, удасканалення ўмення свабодна выказваць свае думкі і абгрунтоўваць свой выбар, пашыраць слоўнікавы запас вучняў; спрыяць фарміраванню патрыятычных пачуццяў.

Тып урока: вывучэнне новага матэрыялу

Абсталяванне: карткі з заданнямі для групавой, індывідуальнай работы, прэзентацыя па тэме, Беларуская мова: вучэбны дапаможнік для 6 кл. агульнаадукац. шк. з бел. і рус. мовамі навучання/ В.П.Красней, Я.М.Лаўрэль, С.Р.Рачэўскі.-Мн., 2015.

Формы работы: гульня “Даследчая лабараторыя” (работа ў групах, фронтальнае апытванне, індывідуальныя заданні).

Удзельнікі: кіраўнік лабараторыі (настаўнік), галоўныя кансультанты, лабаранты.

Ход урока

1. Арганізацыйны момант. Настрой на ўрок.

(Вучні з пачатку ўрока размяшчаюцца па групах.)

Кіраўнік лабараторыі: Дзень добры, паважаныя калегі. Сёння мы працягваем працу ў нашай даследчай лабараторыі. Мне, яе кіраўніку, вельмі падабаюцца вашы папярэднія даследаванні ў галіне “Прыметнік”, таму прапаноўваю працягваць працу ў гэтым кірунку. Жадаю ўсім поспеху!

- Давайце пазначым дату працы... сакавіка, і ў нас з вамі будзе сёння класная работа. Запішыце пра гэта ў рабочых сшытках.

2. Выклік.

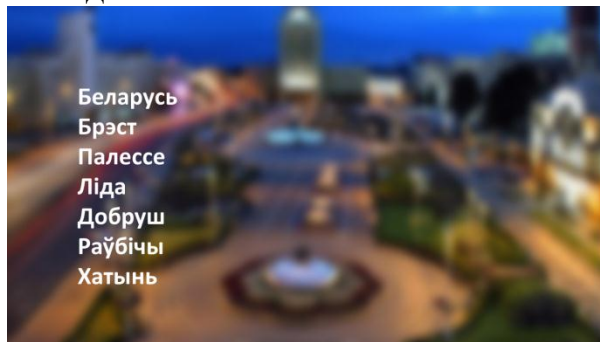
- Тэму сённяшняга даследавання вы зможце вызначыць пасля таго, як адкажаце на пытанні краязнаўчай віктарыны.

Слайд

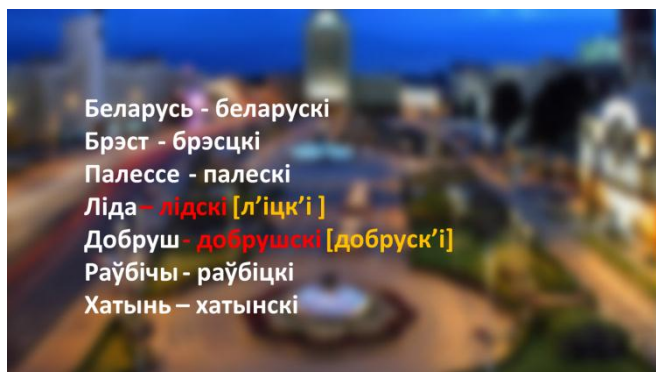
1. Як называецца наша краіна? (Беларусь.)
2. У якім беларускім горадзе ёсць крэпасць-герой? (Брэст.)
3. Як называецца тэрыторыя, дзе жывуць палешукі? (Палессе.)
4. У якім горадзе нашай рэспублікі вырабляюць смачны квас? (Ліда.)
5. Назавіце горад, дзе ёсць папяровая фабрыка, што вырабляе вашы сшыткі. (Добруш.)
6. Як называецца Рэспубліканскі цэнтр алімпійскай падрыхтоўкі па зімовых відах спорту? (Раўбічы.)
7. Як называецца мемарыяльны комплекс, які быў адкрыты на месцы аднайменнай вёскі, спаленай у гады Вялікай Айчыннай вайны? (Хатынь.)

слайд

- Ад дадзеных назоўнікаў (Беларусь, Брэст, Палессе, Ліда, Добруш, Раўбічы, Хатынь) утварыце прыметнікі і запішыце ў сшыткі.
- Давайце праверым утвораныя прыметнікі.

слайд

- (Беларускі, брэсцкі, палескі, лідскі, добрушскі, раўбіцкі, хатынскі.)
- Вызначце разрад гэтых прыметнікаў, спосаб і сродак словаўтварэння.

(Адносныя прыметнікі, утварыліся суфіксальным спосабам пры дапамозе суфікса **-ск-**.)

-Назавіце сярод дадзеных прыметнікі, у якіх вымаўленне не адпавядае напісанню.

(Лідскі, добрушскі.)

3. Фармулёўка тэмы і задач ўрока.

-Зыходзячы з папярэдняга матэрыялу, сфармулюйце тэму, над якой вы будзеце сёння працаваць.

(Прыметнікі з суфіксам **-ск-**, іх правапіс).

слайд

Прыметнікі з суфіксам **-ск-,
іх правапіс**

-Як вы думаеце, чаму вы павінны навучыцца, чым авалодаць у працэсе вывучэння дадзенай тэмы? Акрэсліце задачы сваёй працы.

слайд

ЗАДАЧЫ

1. Пазнаёмімся...
2. Авалодаем...
3. Удасканалім...

ЗАДАЧЫ

1. Пазнаёмімся... з правіламі ўтварэння і правапісу адносных прыметнікаў з суфіксам **-ск-**.
2. Авалодаем...уменнем ужываць дадзеныя адносныя прыметнікі ў вусным і пісьмовым маўленні.
3. Удасканалім...уменне самастойна рабіць вывады, прымяняць тэарэтычныя веды на практыцы.

(1.Пазнаёмімся з правіламі ўтварэння і правапісу адносных прыметнікаў з суфіксам **-ск-**.

2. Авалодаем уменнем ужываць дадзеныя адносныя прыметнікі ў вусным і пісьмовым маўленні.

3. Удасканалім уменне самастойна рабіць вывады, прымяняць тэарэтычныя веды на практыцы.)

4. Праца над матэрыялам § 39.

- Нагадваю, што на пачатку любога даследавання трэба разгледзець і прааналізаваць усю неабходную літаратуру. Таму давайце звернемся да вучэбнага дапаможніка.

- *аналіз утварэння, вымаўлення і спосабу перадачы на пісьме адносных прыметнікаў, утвораных пры дапамозе суфікса **-ск-** (пр.239),*

- *суразмоўніцтва на пытаннях, с.138-139 (паралельна).*

- А зараз я прапаную вам самастойна прачытаць вучэбны тэкст на **с.139** і вывесці **формулы** ўтварэння і правапісу прыметнікаў з суфіксам **-ск-**.

(Кожная група атрымлівае сваю мікратэму.)

- замацаванне тэарэтычнага матэрыялу на вучэбным тэксце дапаможніка, **с. 139 (самастойнае чытанне)**

- вывад формул “Прыметнікі з суфіксам **-ск-**, іх правапіс” (на групах)

1 група. Правапіс прыметнікаў, якія ўтвораны ад назоўнікаў з асновай на **Т,Ц,Ч,К** і ад назоўнікаў з асновай на **Д**

т + ск = цк

брат + ск = брацкі

ц + ск = цк

кравец + ск = кравецкі

ч + ск = цк

ткач + ск = ткацкі

к + ск = цк

мастак + ск = мастацкі

д + ск = дск

сусед + ск = суседскі

2 група. Правапіс прыметнікаў, якія ўтвораны ад **геаграфічных назваў, назваў нацыянальнасцей, народнасцей з асновай назоўніка на зычны, які перад суфіксам -ск-захоўваецца**

г + ск = гск

Таганрог + ск = таганрогскі

х + ск = хск

казах + ск = казахскі

к + ск = кск

узбек + ск = узбекскі

з + ск = зск

Каўказ + ск = каўказскі

ж + ск = жск

Нясвіж + ск = нясвіжскі

ш + ск = шск

Добруш + ск = добрушскі

АЛЕ: Волга + ск = волжскі

Рыга + ск = рыжскі

г//ж

ВЫКЛЮЧЭННІ!

калмык + ск = калмыцкі

турак + ск = турэцкік//ц

чэх + ск = чэшскі

х//ш

3 група. Правапіс прыметнікаў, якія ўтвораны ад назоўнікаў з асновай на **С, Ш** і ад назваў месяцаў на **-НЬ** і назоўніка **ВОСЕНЬ**

с + ск = ск

беларус + ск = беларускі

ш + ск = ск

таварыш + ск = таварыскі

нь + ск = ьск

чэрвень + ск = чэрвеньскі

(Чэрвеньскі раён)

восень + ск = восеньскі

- выступленне мовазнаўцаў з кожнай групы

5. Замацаванне ведаў, уменняў і навыкаў.

- складанне алгарыму

- Давайце паспрабуем узгадаць, якія крокі мы павінны ажыццявіць, каб правільна напісаць прыметнік з суфіксам **-ск-**.

слайд

АЛГАРЫТМ	АЛГАРЫТМ
1. Вызначыць...	1. Вызначыць... ,ад якога назоўніка ўтвораны прыметнік.
2. Выдзеліць...	2. Выдзеліць... графічна аснову назоўніка, якая заканчваецца на зычны.
3. Узгадаць...	3. Узгадаць... схему ўтварэння прыметніка з суфіксам -ск-, выкарыстаць яе ў адносінах да слова.

1. **Вызначыць, ад якога назоўніка ўтвораны прыметнік.**
2. **Выдзеліць графічна аснову назоўніка, якая заканчваецца на зычны.**
3. **Узгадаць схему ўтварэння прыметніка з суфіксам -ск-, выкарыстаць яе ў адносінах да слова.**

- Прапаную перайсці да практычнай часткі даследавання. Давайце паназіраем, як “паводзіць сябе” суфікс **-ск-** у розных умовах.

-калектыўнае выкананне **пр.240** (вызначэнне разраду, утварэння і правапісу выдзеленых прыметнікаў).

Фізкультхвілінка.

- выкананне заданняў у групах.

- А зараз я прапаную вам эксперымент – укараніць суфікс **-ск-** у прапанаваныя прыметнікі.

слайд

1. Першую палес...ую вясну сустракаў тут Лабановіч.
2. Журботна пазіралі далечы і ніклі ў святле жнівен...ага сонца.
3. Максім любіў весці размовы на грама...ія тэмы.
4. Два дні ішоў цёплы красаві...і дождж.
5. Старыя прайдзены дарогі і сцежак тысячы лю...іх.
6. Адною з жамчужын беларускай архітэктуры па праву лічаць Нясві...і замак, які цудоўна захаваўся і да нашага часу.

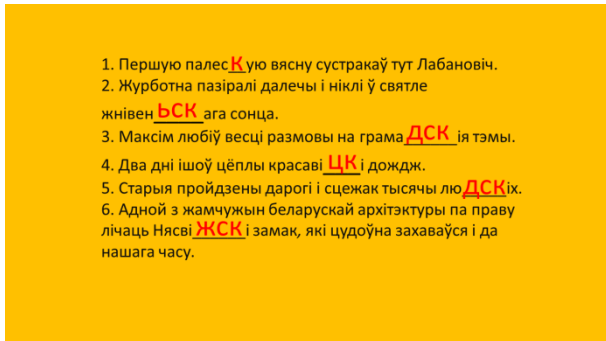
Устаўце прапушчаныя літары ў адпаведнасці з правіламі напісання суфіксаў прыметнікаў.

1. Першую палес...ую вясну сустракаў тут Лабановіч.
2. Журботна пазіралі далечы і ніклі ў святле жнівен...ага сонца.
3. Максім любіў весці размовы на грама...ія тэмы.
4. Два дні ішоў цёплы красаві...і дождж.
5. Старыя прайдзены дарогі і сцежак тысячы лю...іх.
6. Адною з жамчужын беларускай архітэктуры па праву лічаць Нясві...і замак, які цудоўна захаваўся і да нашага часу.

1. Першую палес**к**ую вясну сустракаў тут Лабановіч.
2. Журботна пазіралі далечы і ніклі ў святле жнівен**ьска**га сонца.
3. Максім любіў весці размовы на грама**дск**ія тэмы.

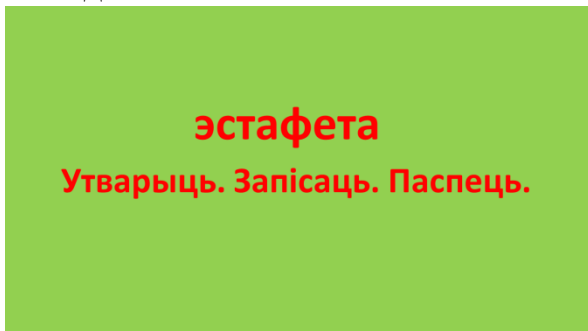
4. Два дні ішоў цёплы красаві~~цкі~~ дождж.
 5. Старыя пройдзены дарогі і сцежак тысячы люд~~скіх~~.
 6. Адною з жамчужын беларускай архітэктурны па праву лічаць Нясві~~жскі~~ замак, які цудоўна захаваўся і да нашага часу.
- (калектыўная праверка па 2 сказы)

слайд

-Увага! Толькі што на электронную пошту нашай лабараторыі прыйшло паведамленне, што ў хуткім часе мы будзем прымаць удзел у практычнай канферэнцыі за мяжой. Але паедзе толькі адна група, таму зараз мы праверым, як вы ўмеце хутка мабілізаваць свае веды па тэме і аператыўна выконваць заданне.

слайд

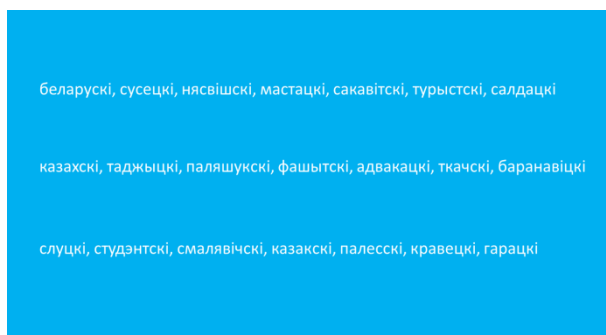

Прапануецца эстафета “Утварыць. Запісаць. Паспець.”.

На дошцы:

Флот <i>флоцкі</i>	гігант <i>гіганцкі</i>	шавец <i>шавецкі</i>
Адэса <i>адэскі</i>	Вільнюс <i>вільнюскі</i>	Канада <i>канадскі</i>
француз <i>французскі</i>	Парыж <i>парыжскі</i>	Белавежа <i>белавежскі</i>
юнак <i>юнацкі</i>	купец <i>купецкі</i>	сусед <i>суседскі</i>
конь <i>конскі</i>	Хатынь <i>хатынскі</i>	восень <i>восеньскі</i>
узбек <i>узбекскі</i>	таджык <i>таджыкскі</i>	кіргіз <i>кіргізскі</i>
Палессе <i>палескі</i>	Добруш <i>добрушскі</i>	Рыга <i>рыжскі</i>
турыст <i>турыцкі</i>	жнівень <i>жнівеньскі</i>	Баранавічы <i>баранавіцкі</i>
Нясвіж <i>нясвіжскі</i>	салдат <i>салдацкі</i>	рыбак <i>рыбацкі</i>

слайд

-SOS! У нашай лабараторыі з'явіліся **вірусы**, якія пашкодзілі прыметнікі. Гэта перашкаджае даследаванню. Неабходна хутка знішчыць вірусы, каб працягнуць працу далей.

1. Знайдзіце і выпішыце прыметнікі з дапушчанымі памылкамі, выпраўце памылкі. Абгрунтуйце сваю думку.

Беларускі, сусецкі, нясвішскі, мастацкі, сакавітскі, турыстскі, салдацкі.

2. Знайдзіце і выпішыце прыметнікі з дапушчанымі памылкамі, выпраўце памылкі. Абгрунтуйце сваю думку.

Казахскі, таджыцкі, паляшукскі, фашытскі, адвакацкі, ткачскі, баранавіцкі.

3. Знайдзіце і выпішыце прыметнікі з дапушчанымі памылкамі, выпраўце памылкі. Абгрунтуйце сваю думку.

Слуцкі, студэнтскі, смалявіцкі, казакскі, палесскі, кравецкі, гарацкі.

Адказы:

беларускі, **суседскі**, **нясвіжскі**, мастацкі, **сакавіцкі**, **турыстскі**, салдацкі.

казакскі, **таджыцкі**, **паляшукскі**, **фашыстскі**, адвакацкі, **ткацкі**, баранавіцкі.

слуцкі, **студэнтскі**, **смалявіцкі**, **казакскі**, **палескі**, кравецкі, **гарацкі**.

слайд

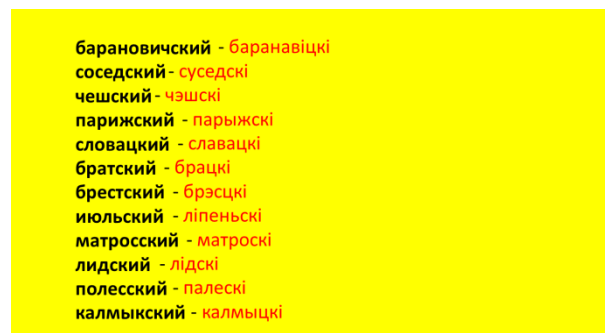
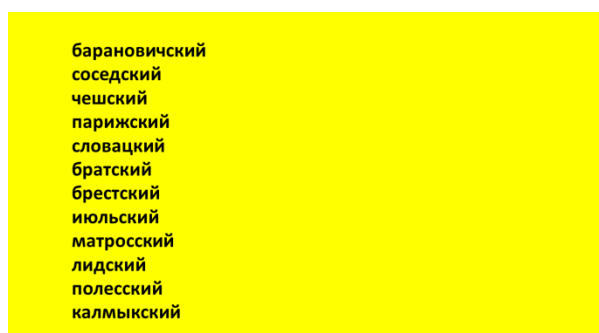

- І зноў на электронны адрас лабараторыі прыйшло паведамленне. Калегі з Расіі просяць дапамагчы **перакласці прыметнікі з рускай мовы на беларускую**.

Барановичский, соседский, чешский, парижский, словацкий, братский, брестский, июльский, матросский, лидский, полесский, калмыкский.

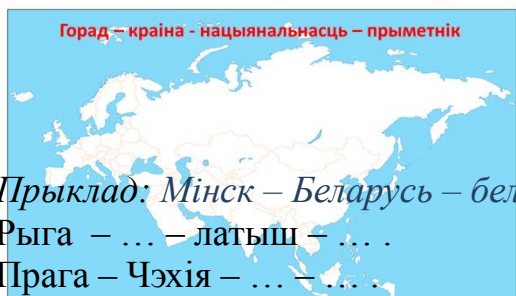
Баранавіцкі, суседскі, чэшскі, парыжскі, славацкі, брацкі, брэсцкі, ліпеньскі, матроскі, лідскі, палескі, калмыцкі.

слайд

- Не сакрэт, што ў хуткім часе вас запросаць да супрацоўніцтва з іншымі лабараторыямі за мяжой. Дзе пабываеце і з кім пазнаёміцеся, вы даведаецеся, калі працягнеце ланцужок “Горад – краіна – нацыянальнасць – прыметнік”.

слайд

Прыклад: Мінск – Беларусь – беларус – беларускі.

Рыга – ... – латыш –

Прага – Чэхія – ... –

... – Францыя – француз –

Ташкент – ... – узбек –

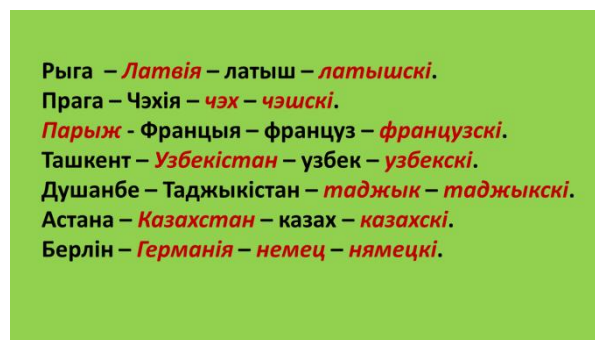
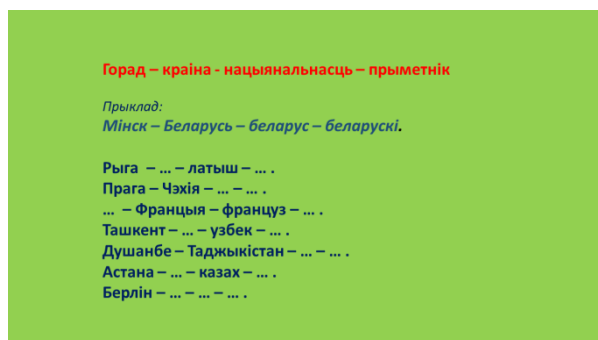
Душанбе – Таджыкістан – ... –

Астана – ... – казах –

Берлін – ... – ... –

(праверка)

Слайд

Рыга – *Латвія* – латыш – *латышскі*.

Прага – Чэхія – *чэх* – *чэшскі*.

Парыж - Францыя – француз – *французскі*.

Ташкент – *Узбекістан* – узбек – *узбекскі*.

Душанбе – Таджыкістан – *таджык* – *таджыкскі*.

Астана – *Казахстан* – казах – *казахскі*.

Берлін – *Германія* – *немец* – *нямецкі*.

6. Падвядзенне вынікаў. Рэфлексія.

- А зараз надышоў час падвесці вынікі нашай працы. Спадзяюся, што сённяшняе даследаванне ў лабараторыі было для вас цікавым і пазнавальным. Давайце яшчэ раз угадаем, ад чаго залежыць правапіс

суфікса **-ск-**у адносных прыметніках, на якія аспекты мы павінны звяртаць увагу?

слайд

Закончыце выраз:

Я магу пахваліць сябе за...

Я не вельмі задаволены сабой, бо...

Я хачу сказаць “дзякуй” свайму таварышу за...

Закончыце выраз:

Я магу пахваліць сябе за... .

Я не вельмі задаволены сабой, бо... .

Я хачу сказаць “дзякуй” свайму таварышу за... .

- Я таксама хачу сказаць усім вам “дзякуй”, даць выдатную ацэнку ўсім групам і паставіць адзнаку... .

7.Дамашняе заданне.

§ 39, пр.242